

**STOP
SORE THROATS
HURTING HEARTS**

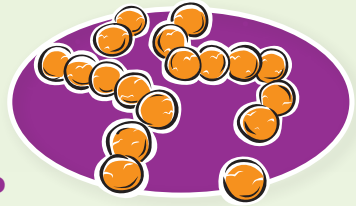
Preventing Rheumatic Fever

Ko e mamahi e monga mo e mofi hui

Ko e ngaahi fakamatala ki he famili, kainga, matu'a mo e kau tauhi fanau fekau'aki mo e mamahi 'o e monga mo e mofi hui.

Ko e Mofi Hui ko e fokoutua lahi ia 'i hotau ngaahi komiunitii pea 'oku meime'i uesia 'a e long'a'i fanau Mauli mo e Pasifiki tautefito ki he (ta'u 4 - 19) pea toe huluange kapau na'e 'osi 'iai ha taha 'i he famili na'e 'osi puke ai kimu'a. Ko e Mofi Hui 'oku kamata'aki 'a e mamahi 'o e monga, - ko e monga 'oku uesia 'e ha pekitilia pe ko ha ki'i siemu 'a ia 'oku ui ko e Group A Streptococcus. 'O kapau leva 'e 'ikai ke faito'o e siemu he monga (strep throat) 'aki 'a e 'enitipaiotiki, 'e ala lava ke ne fakatupunga 'a e Mofi Hui.

Ko e ha 'a e mamahi 'o e monga?

Ko e mamahi 'o e monga ko ha mamahi pe ongo'i ta'efiemalie 'i he monga pea fakatupunga ai ha'ane fufula. 'E malava ke ongo'i 'e ho'o leka 'oku faingata'a ke folo, kai pe inu koe'uhii ko e mamahi hono monga. Ko e mamahi 'a e monga 'oku fakatupunga ia 'e he siemu pe vailasi ('oku ui ko e Group A Streptococcus).

'E fiema'u ke fakamatala'i ki ho'o leka 'a e fa'ahinga ongo 'oku ma'u 'i he taimi mamahi 'o e monga. Kole ki ho'o leka ke tala atu kiate koe 'o kapau 'e mamahi 'a e monga pea feinga ke fakatokanga'i pe 'oku palopalema 'a e taimi 'oku folo ai, kai pe inu.

Ko e ha ho'o me'a 'e fai 'o kapau 'oku mamahi 'a e monga ho'o leka?

'I he taimi kotoa pe 'oku mamahi ai 'a e monga 'a ho'o leka, 'ave leva 'i he vave taha ke vakai'i hono monga. 'E lava ke fakahoko eni 'e he toketaa pe ko e neesi, pea kapau 'oku nau 'i 'apiako, 'e lava pe ke fakahoko ai. 'Oua 'e to e tatali ke sio na'a sai pe hono monga. 'E malava ke nau 'osi ma'u 'e nautolu ia 'a e siemu 'o e monga pea 'oku fu'u fiema'u ke fai leva hano faito'o he taimi pe ko ia. 'I hono faito'o vave 'a e mamahi 'o e monga 'e lava ke ta'ofi ai 'a e hoko mai 'a e mofi hui.

'E vakai'i 'e he toketaa pe ko e neesi 'a e monga pea kapau ko e siemu 'o e monga pea 'e fiema'u leva ho'o leka ke ne folo 'a e 'enitipaiotiki 'i he 'aho 'e 10. 'Oku mahu'inga ke folo kotoa 'e ho'o leka 'a e 'enitipaiotiki ke fakapapau'i 'oku fakangata 'a e mahaki pea mo ta'ofi 'a hono ma'u 'o e mofi hui. Tatau aipe kapau kuo ongo'i sai 'a ho'o leka, 'oku kei fiema'u pe ke nau kei folo 'a e 'enitipaiotiki ka e 'oua leva kuo 'osi kotoa. 'O kapau leva 'oku kei mamahi pe honau monga hili 'a e 'osi 'a e 'enitipaiotiki, fakapapau'i 'oku to e 'ave kinautolu ke sio ki he toketaa pe ko e neesi.

Ko e ha 'oku fu'u mahu'inga ai ke vakai'i 'a e monga he taimi kotoa pe 'oku mamahi ai?

'O kapau 'e 'ikai ke ke 'ave ke vakai'i 'a e mamahi e monga 'a ho'o ki'i leka 'e ala tupu 'a e siemu 'o e monga pea kapau 'e 'ikai ke faito'o, 'e tupu mei ai 'a e mofi hui. 'E malava ke tu'o lahi 'a e ma'u 'e ho'o leka 'a e mamahi 'o e monga, ka 'oku fiema'u pe ke ke vakai'i i he

taimi kotoa pe pea 'i he taimi pe ko ia. 'Oku mahu'inga ke 'oua 'e tukunoa'i 'a e mamahi 'o e monga he'e fakatupunga 'e he mofi hui ke toe puke ange ho'o leka.

Ko e ha 'a e mofi hui?

Ko e mofi hui ko e fokoutua lahi 'a ia ko e mahaki 'oku ne fakatupunga 'a e fefulofulai pea 'e lava ke ne uesia 'a e mafu, hokohokotanga hui (tui'i nima mo e tui) 'uto mo e kili ke fufula pea mamahi. 'E ala lava ke hoko heni 'a e mafu mama pea 'e fakatupunga ai 'a e palopalema lahi ki he mafu.

Ko e anga 'o e tupu 'a e mofi hui

Ko e ha 'a e ngaahi faka'ilonga?

'I ha ngaahi uike hili hono ma'u 'e ho'o leka 'a e siemu 'o e monga 'strep throat' 'e lava ke hoko:

- mamahi mo fufula 'a e 'u hokotanga hui (tui, tui'i nima, tunga'i va'e mo e hoko'anga nima). 'E malava ke ongo'i mofi 'a e ngaahi hokotanga hui: pea mamahi he 'u 'aho kehekehe
- ko e mofi 'e hokohoko atu 'i ha ngaahi 'aho.

'O kapau 'oku ma'u 'e ho'o leka 'a e 'u faka'ilonga ko eni, 'ave leva ki he toketaa pe ko e neesi 'i he vave taha ke vakai'i kinautolu. 'E ala lava ke nau ma'u mo e:

- langa kete
- hela'ia lahi
- holo e sino
- fefulofulai honau sino, ongo uma pea mo e va'e.

‘Oku anga féfé hono uesia ‘e he mofi hui ‘a e mafu?

‘O kapau ‘e tu’olahi ‘a e ‘ohofia ‘e he mofi hui ‘a ho’o leka, pea ‘e malava leva ke hoko ‘a e mafu-mama. ‘E fakatupunga heni ha palopalema lahi ‘o maumau’i ai e mafu ‘a ho’o leka ‘ikai to e sai pea ‘e ala fiema’u leva ke fai ha tafa ki honau mafu. ‘E fiema’u foki ke toutou huhu ‘a e faito’o ‘enitipaiotiki ke ta’ofi ‘aki ha to e hoko ‘a e mofi hui.

Ko e Mafu-Mama ko e fokoutua ia ‘oku ne fakatupunga e palopalema ki he malohi ‘o e sino ke malu’i ia (imiuni sisitemi) mei he ngaahi fokoutua mo e ‘u siemu.

Ko e fokoutua ko ia ‘o e Mafu-Mama ko e taimi ia ‘oku fehalaaki ai ‘a e ngaue ‘a e ‘imiuni sisitemi ‘o ‘ohofi ‘a e mafu ‘a ho’o leka ka e ‘ikai ke nau ‘ohofi ‘a e ‘u siemu mei he fokoutua.

Taimi ‘e ni’ihi ‘e hanga ‘e he Toketa pe Neesi ‘o sivi e monga mo to’o e me’a ke sivi’i foki.

Ko e ha leva 'a e me'a 'e hoko kapau 'e ma'u 'e he'eku leka 'a e mofi hui?

'O kapau leva 'e ma'u 'e ho'o leka 'a e mofi hui, 'e fiema'u leva ke lahi 'a e taimi 'oku nau malolo ai 'i mohenga, nofo mei he ako pea fiema'u foki ke 'alu ki falemahaki. 'E fiema'u ia ke nofo 'a ho'o leka 'i falemahaki 'i ha ngaahi uike. Te nau fakahoko leva ha ngaahi sivi mo to'o toto ke vakai'i 'a e tu'unga 'oku 'i ai. 'E lava ke uesia 'a e mo'ui ho'o leka 'e he Mofi hui, 'o faingata'a ange ke nau va'inga sipoti pe fai ha 'u polokalama kehe koe'uhi he 'e si'isi'i honau ivi.

Ko e ha ho'o me'a te ke fai ke ta'ofi 'aki 'a e mofi hui?

Fakaha ki ho'o toketaa, neesi pe ko e tokotaha ngaue faka-komiunitii ki he mo'ui lelei 'okapau 'oku 'i ai ha fanau kehe 'i ho 'api 'oku mamahi honau monga koe'uhii 'e fiema'u leva ke sivi mo kinautolu.

Ko hono ta'ofi e mafola 'a e siemu mofi hui ni, 'oku fiema'u ho'o leka ke puke hono ngutu he taimi 'oku tale ai pe mafatua. 'E lava foki ke tale mo mafatua 'a e longa'ifanau 'i he taimi 'oku nau mohe ai. 'Eke ki he tokotaha ngaue faka-komiunitii ki he mo'ui lelei 'a e ngaahi founa ke malu'i'aki 'a e 'u siemu mei he'ene mafola, lolotonga 'oku mohe 'a e kauleka.

Ko e fakamatala mei he kominiuti fekau'aki mo e mofi hui

Pehe 'e Tevita "Te tau lava 'o faka'ehi'ehi'i 'etau fanau mo kitautolu mei he mahaki ni pea si'i ai e mamahi mo e mafasia." Ko e taimi nounou ko eni na'a ne 'ilo ai ki he mahaki ni, 'oku ne fakalotolahi'i ke toe tokanga ange ki he mo'ui lelei 'ene fanau. " 'Oku ou toki lave'i ko e mofi hui koe fu'u palopalema lahi 'aupito. Ko e ngaahi faka'ilonga 'oku 'asi, 'e lava ke tukunoa'i pe hanga ha ki'i momoko pe fofonu pe ka 'oku fu'u fakatu'utamaki 'aupito," ko 'ene lau ia.

Matu'a

Ko e ta'u lahi e ngaue faka faiako 'a Peni, na'ane fakatokanga'i ai e toko 3 'i he'ene kalasi ne nau ma'u e ngaahi faka'ilonga 'o mofi hui 'o iku ai ki falemahaki pea toe folo fo'i'akau foki he ngaahi ta'u lahi. Ne kaunga kovi foki eni ki he'enua ako pea toe lahi foki mo 'enua li'aki ako. Ne uesia lahi kinautolu 'o a'u pe ki he taimi 'oku nau ma'u ako ai, koe'uhi ko 'enua ongo'i vaivaia."

Faiako Lautohi Pule'anga

Ko e 'uhi koe toutou puke e foha 'o Moana, na'e 'i ai leva e tokanga makehe ke 'ilo ki he mahaki mofi hui. "Na'e kamata leva keu toe tokanga ange ki ai koe'uhi ko 'eku hoha'a ki he 'eku ki'i tamasi'i. Na'e 'ikai keu fu'u fakatokanga'i e Mofi Hui ka 'i he hoko mai e mahaki ni ki ha taha 'o 'ete fanau pe famili 'oku fakaloloma, pea 'oku 'ikai ke fiema'u ke tatali ka e 'oua ke toki hoko mai pea toki fai ha ngaue ki ai."

Matu'a

Ko e taimi kotoa pe 'oku mamahi ai e monga ho'o tama, 'ave leva ki he Toketaa pe ko e neesi.

'Oua 'e toe tatali, he'e iku 'o puke ho'o tama 'i he mofi hui.

Ki ha toe fakamatala mo hono fakaikiiki

Telefoni ki he **0800 611 116** pe ko ho'o 'a'ahi ki he www.health.govt.nz/rheumaticfever

**STOP
SORE THROATS
HURTING HEARTS**

Preventing Rheumatic Fever